

KRST U PAVLOVIM SPISIMA

(II. DIO)

Dr. Marijan MANDAC

III. POSLANICE KOLOŠANIMA I EFEZANIMA

1. — *Kol 2, 11—13*

Pavao piše poslanicu u Kolose jer su Kološani zapali u vjersku krizu, poznatu pod nazivom »kološka hereza«. Još nije sasvim jasno otkud je niknula ta kriva nauka niti u čemu se sastoji. Ni Pavlov tekst ne pruža dovoljno podataka da bismo sa sigurnošću mogli odrediti krivi nauk u Kolosima. Kološka je zabluda veoma složena i raznolika.

Nema sumnje da su židovski učitelji mladoj kršćanskoj zajednici htjeli nametnuti svoje »propise« (2, 16.21—22). Gnosticici onih predjela isticali su da se spasenje postiže produbljenom spoznajom (2, 8.4) i strogim odvajanjem od ovozemnih dobara (2, 16). Kaldejska »teologija« zvijezda te perzijska umovanja o eonima i anđelima također izvršiše utjecaje. Po tim istočnjačkim teorijama svijetom ravnaju Prijestolja, Gospodstva, Vrhovništva, Vlasti, Anđeli i Počela svijeta (1, 16; 2, 8.10.18.20). Posebice krivi učitelji nastoje nametnuti vjernicima obrezanje (2, 11) kao zalag više spoznaje, dubljeg savršenstva i naročite zaštite Duha.

Ta su naučavanja dobro uzdrimala kršćane tek zasnovane kološke zajednice. U pitanje su dovedeni osnovi vjere. Isusu Kristu se nije čelo pravo čovjstvo. Broje ga među eone i anđele. Anđele drže važnijima za spasenje nego Isusa iz Nazareta. Kršćanin je, po toj »herezi«, i dalje podložan stegama i robovanju. Uskraćena mu je sloboda što mu je darovao Krist.

Jasno je da Pavao nije mogao ostati ravnodušan pred takvim stanjem u kološkoj zajednici. On u *Kološanima* smjelošću, dubinom i žarkom dušom, kako je to njemu svojstveno, dokazuje prije svega i nadasve prvenstveno Krista u odnosu na sve što postoji. Krist je nad svime. S njime se nitko ne može mjeriti. On je Gospodar svega na nebu i na zemlji. Pavao isto tako dokazuje posvemašnju dostatnost Kristova djela. Tom djelu ništa ne nedostaje. Savršeno je. Te misli, koje oprovrgavaju »herezu«, Pavao iznosi prije svega u himnu 1, 15—20.

U tekstu što ga mi obrađujemo¹ Apostol, i opet u borbi protiv »hereze«, povlači zaključke na osnovi kazanog u 1,15—20 za položaj i život kršćanina. U Kristu, Gospodaru neba i zemlje, apsolutnom prvaku, nalazi se i vjernik. Vjerniku pripada su-prvenstvo s Kristom. »Herezi« ne smije biti mjesta².

Za naše je istraživanje naročito značajna činjenica da Pavao smješta misli na krst kad dokazuje odličan položaj vjernika. Slobodno se smije reći da je *Kol* 2,11—13 uz *Rim* 6,1—14 najznačajniji Apostolov krsni ulomak³. Pavao zna da je vjernik po krstu stekao udio na Kristovoj smrti, ukopu i uskrsnuću. Što se po Bogu zbilo u Isusu iz Nazareta, u krstu se događa u vjerniku. Kršćanin je dionik pashalnog Kristova otajstva⁴. Radi toga nije više podložan »moćima«, »zakonu« ili »počelima svijeta«.

Kol 2, 11:

En hô kai perietmêthête peritomê akheiropoiêtô en tê apekdÿsei tou sômatos tês sarkôs, en tê peritomê tou Khristou.

¹ U *Kol* 2,11—13 ima tekstualnih problema. Neki rukopisi umjesto baptismati u r. 12. donose baptisimô. O tome vidi F. ZEILINGER, *Erstgeborene*, 52 bilj. 37; Ch. MASSON, *L'Épître de saint Paul aux Colossiens* (Commentaire du Nouveau Testament, X), Neuchâtel, 1950 = *Colossiens*, 126 bilj. 3; E. LOHSE, *Briefe an die Kolosser und Philemon* (Kritisch-Exegetischer Kommentar über das Neue Testament), Göttingen, 1968 = *Kolosser*, 156, bilj. 2; K. ALLAND-M. BLACK-B. M. BRUCE-A. WIKGREN, *The Greek New Testament*, Stuttgart, 1966 = *Greek*, 697; B. M. METZGER, *Commentary*, 632; E. DINKLER, *Taufaussagen*, 100 bilj. 132; M. BARTH, *Taufe*, 254; E. LOHMEYER, *Die Briefe an die Kolosser und an Philemon* (Kritisch-Exegetischer Kommentar über das Neue Testament), Göttingen, 1961 = *Briefe*, 110 bilj. 2; E. KLAAR, *Taufe*, 19 bilj. 45. — Neki rukopisi u r. 13a umjesto hymas imaju hêmäs. Usp. B. M. METZGER, *Commentary*, 623; E. DINKLER, *Taufaussagen*, 100 bilj. 132. — U r. 13b ponekad rukopisi iza synezopoiêsen dodaju hymäs. Vidi L. ALLAND, *Greek*, 697. — U vezi podrijetla i strukture unutar *Kol* 2, 11—13 postoji puno radova. Istraživači nastoje otkriti što je u tim recima Pavlov tekst, a što preuzeto od Predaje. Također raspravljaju u koliko je mjeri to mjesto proza, a koliko himan. O tome vidi P. TACHAU, *Einστ.*, 84—85; F. ZEILINGER, *Erstgeborene*, 175; R. DEICHGRÄBER, *Gotteshymnus und Christushymnus in der frühen Christenheit. Untersuchungen zu Form, Sprache und Stil der frühchristlichen Hymnen* (Stud. Umwelt NT, 5), Göttingen, 1967 = *Gotteshymnus*, 168—169; E. LOHSE, *Ein hymnisches Bekenntnis in Kol 2, 13c—15, u Mélanges bibliques en hommage au R. P. B. Rigaux, Duclot*, 1970, 427—435 = *Bekenntnis*; W. BUJARD, *Stilanalytische Untersuchungen zum Kolosserbrief als Beitrag zur Methodik von Sprachvergleichen*, Göttingen, 1973 = *Stilanalytische*, 81—85; G. DELLING, *Taufaussagen*, 102.

² Za pitanje »kološke zablude«, usp. *La sainte Bible, III, Le Nouveau Testament, première édition oecuménique* (Le Trésor Spirituel de l'humanité, J. Chevalier) Paris, 1965 = *Bible*, 287; *La sacra Bibbia, Garzanti*, Milano, 1964 = *Bibbia*, 2135; Jérusalem, 1487—1488; P. BENOIT, *Les Épitres de Saint Paul*, Paris, izd. 3, 1959 = *Épitres*, 49—50, 52, 78; B. REY, *Crées*, 109—110; K. STAAB, *Die Gefangenschaftsbriefe, u Regensburger Neues Testament*, 7, izd. 3, Regensburg, 1959 = *Gefangen*, 92; G. BEASLEY-MURRAY, *Baptism*, 152, 156; H. W. BARTSCH, *Taufe*, 95—95; J. GEWIESS, *Kolosserbrief, u LTHK*, izd. 2, 6, Herder, 1961, 400—401; J. GEWIESS, *Die apologetische Methode des Apostels Paulus im Kampf gegen die Irrlehre in Kolossä, u Bibel und Leben*, 3 (1962), 258—270; P. BENOIT, *Colossiens*, u *DBS*, VII (1966), 159—163; J. ECKERT, *Verkündigung*, 69—71; F. ZAGODA, *Sveto Pismo Novog Zavjeta* (Apostolske poslanice i Otkrivenje), Zagreb, 1939, XII; B. DUDA-J. FUČAK, *Novi Zavjet*, Zagreb, 1973, 536; *BIBLIJA. Stari i Novi Zavjet, Stvarnost, HKD Sv. Cirila i Metoda*, Zagreb, 1968 = *Biblija*, 319; F. O. FRANCIS-W. A. MEEKS, *Conflict at Colossae. A Problem in the Interpretation of Early Christianity Illustrated by Selected Modern Studies*, Society of Biblical Literature, 1973; E. PERCY, *Die Probleme der Kolosser- und Epheserbriefe*, Lund, 1946, 137—178.

³ Vrijednost teksta za krsnu teologiju ističu B. REY, *Crées*, 108; *Traduction oecuménique de la Bible. Nouveau Testament*, Paris, 1972 = *Oecuménique*, 608 bilj. u: E. LARSSON, *Christus als Vorbild. Eine Untersuchung zu den paulinischen Tauf- und Eikontexten*, Uppsala, 1962 = *Christus*, 84. — Tu vrijednost niječu ili sužuju M. RISSI, *Taufe*, 81; M. BARTH, *Taufe*, 253, 255, 259—261; E. KLAAR, *Taufe*, 19—22; J. D. DUNN, *Baptism*, 154—156.

⁴ Usp. *Oecuménique*, 608 bilj. u: P. BRUNNER, *Kraft*, 28, 30—41; B. REY, *Crées*, 109; G. R. BEASLEY-MURRAY, *Baptism*, 152—153, 155—156; H. W. BARTSCH, *Taufe*, 94—95.

Pavao tvrdi da su vjernici obrezani »u njemu«. »U njemu« se odnosi na Isusa Krista⁵. Obrežanje kojim su kršćani obrezani »u njemu« označeno je kao »nerukotvoreno obrežanje«. Sastoji se u »svlačenju putena tijela«.

»Kristovo obrežanje«. — Kako nam se čini da je za razumijevanje r. 11. veoma važno uočiti što Pavao naziva »Kristovo obrežanje«, zato time počinjemo razglabanje. Mišljenja s obzirom na značenje izraza »Kristovo obrežanje« podijeljena su. Neki autori⁶ drže da je »Krist« sadržaj »obrežanja« iz tog izričaja. Riječ je o obrežanju koje je izvedeno na Isusu Kristu. Naravno da se tu ne misli na Isusovo obrežanje koje napominje Evanđelist u Lk 2, 21. Moguće je jedino da je Isusova smrt na križu nazvana »obrežanje«. Izraz »Kristovo obrežanje« sinonim je za smrt na križu.

Drugi⁷ misle da je *Khristou* genitiv autora. »Kristovo obrežanje« jest »obrežanje« koje vrši Krist. Po tim autorima »obrežanje« je na tom mjestu sinonim za krst. Kako je Isus Krist ustanovio krst i jer krst djeluje na osnovi Isusova djela, krst je, poradi konteksta, nazvan »Kristovo obrežanje«. Po našem sudu, ta dva mišljenja ne treba suprotstavljati. Apostol, doduše, s »Kristovo obrežanje« misli u prvom redu na Isusovu smrt na križu. Smrt je nazvana »obrežanje« jer je tako zahtijevao slijed misli. Ali, iako se »Kristovo obrežanje« odnosi na Kristovu smrt, u izrazu se također nalazi misao na krst. Po Pavlu, krst je neodvojivo vezan uz smrt na križu. Štoviše, krst uvodi vjernika u Isusovu smrt i s njome ga najuže sjedinjuje. Pavao spontano prelazi s križa na krst i s krsta diže pogled na križ. Krst i križ za nj su, tako reći, ista zbilja. »Kristovo obrežanje« istodobno je Kristova smrt i krštenje koje vjernika povezuje s Kristovom smrću.

»Svlačenje putena tijela«

Obrežanje o kome je govor u Kol 2, 11 ne odstranjuje samo mali dio tijela. U tom se obrežanju »svlači puteno tijelo«. *Ap-ek-dýsei* (»svlačenje«) je, kako se vidi, dvostruka složenica. Te riječi nema u grčkom jeziku. Isto tako nema je ni u Novom Zavjetu osim na tom mjestu. Očito je da je Pavao stvorio *apékdyssis* kako bi izrazio ono što se zbilo u »Kristovu obrežanju«. *Apékdyssis* znači svlačenje i odlaganje odjeće. U »obrežanju« Krist je potpunoma i konačno odložio

⁵ Tako F. ZEILINGER, *Erstgeborene*, 143. 145; G. DELLING, *Heilsbedeutung*, 263 bilj. 20.

⁶ Tako na primjer G. R. BEASLEY-MURRAY, *Baptism*, 152—155. 155—159; M. BARTH, *Taufe*, 250—252; W. BIEDER, *Verheissung*, 59—60; M. RISSI, *Taufe*, 78; E. LOHMEYER, *Briefe*, 111; J. A. T. ROBINSON, *Le corps. Etude sur la théologie de Saint Paul*, Chalet, 1966 = *Corps*, 68—71; Ch. MASSON, *Colossiens*, 126; R. C. TANNEHILL, *Dying and Rising with Christ. A Study in pauline Theology*, Berlin, 1966 = *Dying*, 49—50; G. DELLING, *Heilsbedeutung*, 263; J. D. G. DUNN, *Baptism*, 153.

⁷ Tog su mišljenja P. DACQUINO, *Le lettere della cattività, u Il messaggio della salvezza*, 615—745 = *Lettere*, 734; E. DINKLER, *Taufe*, 633; J. BETZ, *Taufe*, 617; J. SCHNEIDER, *Taufe*, 48; P. BRUNNER, *Kraft*, 29; R. SCHNACKENBURG, *Heilsbedeutung*, 64; O. CULLMANN, *Tauflehre*, 50. 51. 72; R. MEYER, *Peritémnô*, ThW, VI, 82; J. HUBY, *Saint Paul. Les Epitres de la Captivité (Verbum Salutis, VIII)*, izd. 16, Paris, 1974 = *Epitres*, 69—70; *Bibbia*, 2139; M. MEINERTZ-F. TILLMANN, *Die Gefangenschaftsbrieve des heiligen Paulus*, Bonn, 1917 = *Gefangen*, 29.

»puteno tijelo«. »Pùt« je sada bez ikakva prava i vlasti. Gola je. Ili još točnije, mrtva je. To uključuje *apékdyis*⁸.

S obzirom na »tijelo pùti« moramo reći da Pavao posve precizno poimlje »pùt« (*sárks*) i »tijelo« (*sôma*). Kako se čini da su »pùt« i »tijelo«⁹ u Kol 2, 11 gotovo sinonimi, nije potrebno da ovdje govorimo o tim pojmovima ukoliko se međusobno razlikuju. Pavao čovjeka naziva »tijelo pùti« kad ga promatra udaljena i odbačena od Boga. Čovjek kao »puteno tijelo« jest grešnik i zato apsolutno nesposoban da dođe Bogu. Dok je god »pùt« (*sárks*), čovjek ne može posjedovati božanski život niti živjeti s Bogom. Čovjek je naklonjen zlu jer je »pùt«. Osjetila su vrata kroz koja u čovjeka ulazi grijeh da ga zarobi. Čovjek koji je »pùt«, jest čovjek ukoliko je samo čovjek — grešno, lomno, smrtno i slabo biće¹⁰. Čovjek mora odbaciti »pùt«, ako se želi vratiti Bogu. Iz »tijela« (*sôma*) treba otkloniti »pùt« (*sárks*). To je uvjet da čovjek može ući u Božje kraljevstvo.

Pavao veli da je u »Kristovu obrezanju« odloženo »puteno tijelo«. Pri tome misli na Isusovu smrt. Tad je Isus odstranio svoje zemaljsko tijelo. Ali po Apostolu »svlačenje putena tijela« u Kristovoj smrti zbio se i za vjernike. Oni su »u njemu«, »u njegovu obrezanju bili obrezani«. Kristovo tijelo na križu u sebi je uključivalo »pùt«. S Isusovom smrću umire sve što se zove »pùt«. U Isusovoj smrti, t. j. u njegovu »obrezanju«, »obrezani su« i vjernici¹¹.

Pavao »Kristovo obrezanje« označuje kao »nerukotvoreno«. »Nerukotvoreno« ne nalazimo izvan Biblije. U Novom Zavjetu veoma je rijedak. S »nerukotvoren« Pavao želi istaći da je obrezanje duhovni čin, izveden od Boga. »Nerukotvoren« gotovo da je sinonim za »vječan«, »nebeski«. Prema tome, obrezanje iz r. 11. jest eshatološka zbilja, čin vječnosti¹².

Dakle, u Kristovoj smrti na križu za Krista je jednim fizičkim »obrezanjem« otklonjeno »puteno tijelo«. To je »puteno tijelo« u biti nestalo i za vjernike u »nerukotvorenu obrezanju«¹³. Nerukotvoreno obrezanje je krst koji na vjernika primjenjuje »obrezanje« koje se

⁸ O riječi *apékdyis* pobliže u E. LOHMEYER, *Briefe*, 109; M. ZERWICK, *Analysis*, 450; E. KLAAR, *Taufe*, 19—20; J. A. T. ROBINSON, *Corps*, 68—71; W. BAUER, *Wörterbuch*, 165; F. ZEILINGER, *Erstgeborene*, 144; Ch. MASSON, *Colossiens*, 125 bilj. 6; E. LOHSE, *Kolossier*, 155 bilj. 2; E. DINKLER, *Taufausagen*, 100; M. BARTH, *Taufe*, 249.

⁹ U vezi s Pavlovim poimanjem riječi *sárks* (»pùt«) i *sôma* (»tijelo«) vidi nadalje J. A. T. ROBINSON, *Corps*, 31—54. Po tom autoru *sárks* (»pùt«) i *sôma* (»tijelo«), iako često sinonimi, duboko se razlikuju kao antropološki termini. Čovjek ukoliko je *sárks* nikako ne može stupiti u odnos s Bogom. Kao *sôma*, iako grešan, čovjek je otvoren Bogu. Mislimo da prevodenje *toú sômatos tês sarkós* s »tijelo koje služi grijehu« (Biblija) i »grijehu podložno tijelo« (Lj. RUPČIĆ, *Pismo*, 605) osiromašuje Pavlovu misao. Uz to u tekst se bez veće potrebe unose riječi kojih nema u originalu »koje služi grijehu« i »grijehu podložno«. K tome jedan od termina *sárks-sôma* nije preveden. Prevodioci inače prevode i *sárks* i *sôma*.

¹⁰ Osim J. A. T. ROBINSON, u vezi s »puteno tijelo« vidi M. ZERVICK, *Analysis*, 450; K. STAAB, *Gefangen*, 93; M. BARTH, *Taufe*, 247—248; E. LARSSON, *Christus*, 81; F. ZEILINGER, *Erstgeborene*, 144—145; Ch. MASSON, *Colossiens*, 126; E. LOHSE, *Kolossier*, 153—154; E. DINKLER, *Taufausagen*, 100; E. LOHMEYER, *Briefe*, 109—110.

¹¹ Usp. R. C. TANNEHILL, *Dying*, 49—50; Ch. MASSON, *Colossiens*, 126; E. LOHSE, *Kolossier*, 155; G. DEILLING, *Heilsbedeutung*, 263.

¹² Za »nerukotvoren« vidi G. R. BEASLEY-MURRAY, *Baptism*, 157—158; M. BARTH, *Taufe*, 247; E. LOHMEYER, *Briefe*, 108; J. ECKERT, *Verkündigung*, 69—71; E. LOHSE, *Akheiropóietos*, ThW, IX, 425—426; F. ZEILINGER, *Erstgeborene*, 144; Ch. MASSON, *Colossiens*, 154.

¹³ O »biste obrezani« vidi pitanje u F. ZORELL, *Lexicon*, 1046; G. R. BEASLEY-MURRAY, *Baptism*, 152. 153. 155—156.

zbilo u Kristovu »obrezanju« na križu. Drugim riječima, u krstu vjernik svlači »puteno tijelo« kao što ga je Krist odložio na križu. Ili još točnije, krstom krštenik odlaze »puteno tijelo« koje je već u Kristu svučeno na križu¹⁴.

Slika obrezanja

Nema sumnje da je neobično što Apostol Kristovu smrt na križu i djelo spasenja u krstu naziva obrezanjem. Na to su ga sigurno potakle posebne prilike u kološkoj zajednici. U predjelu Kolosa gnostički i židovski propovjednici rado isticahu značenje obrezanja. Pavao je morao reći svoj stav. On možda krst naziva obrezanjem da bi istakao kako je krst preuzeo i ispunio povijesno-spasiteljsku ulogu obrezanja. Krst je »obrezanje«. Kršćansko otajstvo na taj način preuzima vjersko i socijalno značenje starozavjetnog čina. Kao što po obrezanju Izraelac postaje članom Božjeg naroda, tako je krštenik po »nerukotvorenu obrezanju« član Crkve. Obrezanje bijaše znak pripadnosti starom Savezu, krst učlanjuje u novi Savez¹⁵. Usporedba se nekako od sebe nametnula. Crkva se svakim danom sve više udaljavala od Sinagoge.

Osim toga nije isključeno da Pavao krst zove obrezanjem jer u njemu vidi ispunjenje proročkih navještaja o »obrezanju srca«¹⁶. Tumačenje podrijetla slike »obrezanja« u vezi s krstom još uvijek ostaje na biblijskom tlu ako se pozovemo na razmišljanja koja su vezana uz dvostruki svetopisamski izvještaj o stvaranju čovjeka. Božja nakana s čovjekom izražena je u *Post* 1, 27. Čovjek je trebao biti Božja slika i sličnost. Ali zbilja je drukčija. Sažeta je u *Post* 2, 7. Čovjek je zemljano biće. Spasenje se sastoji u tom da ljudi »svuku puteno tijelo« i obuku »nebeskog čovjeka«¹⁷. To se zbiva u svlačenju putena tijela na križu i u krstu.

Pavlov govor o krstu kao obrezanju može imati za pozadinu i gnostička razmišljanja¹⁸. Po gnosticima spasenje je u tome da čovjek ostavi zemaljsko i tjelesno te se napuni nebeskim znanjem i božanskim svijetlom. Prigodom obreda upućivanja gnostici, uz svlačenje starog i oblačenje novog odijela, obavljaju također obrezanje kao simbol oslobođenja od smrtnog, prolaznog i raspadljivog. U Kolosima, gdje su ta mišljenja bila prisutna, Pavao je nužno morao govoriti o krstu kao obrezanju.

Primjećujemo, na kraju, da Pavao u r. 11. pomoću slike obrezanja, po svoj prilici, razjašnjuje soteriološku vrijednost izreke »umrije

¹⁴ Za »nerukotvoreno obrezanje« ukoliko je krst usp. W. BAUER, *Wörterbuch*, 1294; B. REY, *Crées*, 109—110; P. BENOIT, *Épîtres*, 63 bilj. e, Corps, 124; J. SCHNEIDER, *Taufe*, 48; E. DINKLER, *Taufaussagen*, 100.

¹⁵ O krstu ukoliko preuzima ulogu starozavjetnog obrezanja, vidi I. de la POTTERIE, *Onction*, 22; J. BETZ, *Taufe*, 617; J. SCHNEIDER, *Taufe*, 48; F. ZEILINGER, *Erstgeborene*, 145; O. CULLMANN, *Sources*, 139—140; J. ECKERT, *Verkündigung*, 69—71.

¹⁶ Usp. Jer 4, 4; 9, 25; Pnz 10, 16; 30, 6; Ez 44, 7. — Za krst kao »obrezanje srca«, vidi W. BIEDER, *Verheissung*, 58; R. MEYER, *Peritémnō*, 82; F. ZEILINGER, *Erstgeborene*, 146; J. D. G. DUNN, *Baptism*, 153.

¹⁷ Usp. E. KAMLAH, *Form*, 204; J. ECKERT, *Verkündigung*, 69—71.

¹⁸ Gnostičku pozadinu za »obrezanje« u r. 11. napominju F. ZEILINGER, *Erstgeborene*, 144; Ch. MASSON, *Colossiens*, 125; E. LOHSE, *Kolossoer*, 153—154; E. LOHSE, *Bekanntnis*, 429; E. LOHMEYER, *Briefe*, 108; E. KLAAR, *Taufe*, 19—22.

za naše grijeh« (1 Kor 15, 3). U Kol 2, 12—13 čini isto s obzirom na »bî ukopan« i »bî uskrsnut«¹⁹.

Kol 2, 12:

Syntaphéntes autô en tô baptísmati, en hô kai synêgérthête dià tês písteos tês energeías toû Theoû toû egeirantos autòn ek [tôn] nekrôn.

Nije potrebno dugo ostati kod *syntaphéntes*. Ulogu glagola »ukopati« i prijedloga »s« istakli smo raščlanjujući Rim 6, 4. Možemo²⁰ nadodati da »su-ukopati« u Kol 2, 12, po svemu sudeći²¹, jednom drugom slikom izražava rečeno sa »svlačenje tijela puti«. Vjernik je s Kristom »su-ukopan«²², posvema je oslobođen grešnog opstanka. S »pokopati« konačno je iščezlo »tijelo puti«. Više ga nema.

Pavao u r. 12. otvoreno kaže na koji se način kršćanin lišava »putena tijela«. Izravno govori o krstu. *En* što prethodi *baptísmati* ima instrumentalno značenje. Krst je sredstvo kojim se odstranjuje »puteno tijelo«. Također možemo reći da je krst trenutak kad nestaje staro i počinje novo²³.

U r. 12b napominjemo najprije literarni problem. Nije naime jasno na što se odnosi *hô*. Po sebi, trebalo bi da se odnosi na *baptísmati*, kako i misli jedna skupina istraživača²⁴. Ali s *hô* Pavao može misliti kao i u r. 11. na *en Khrístô* prethodnih redaka. Tako se izjašnjavaju veoma često autori²⁵. Čini nam se da spomenute načine shvaćanja treba zadržati jer je iz konteksta jasno da vjernici po krstu uskrsavaju u Kristu²⁶. Krst i Krist najuže su povezani. »U njemu«, t. j. u Kristu po krstu kršćani uskrsavaju na novi život.

Pavao odvažno s aoristom tvrdi da kršteni »biše su-uskrišeni«. Apostol, tako reći, izvlači zadnji zaključak iz svojih pretpostavki. Njegova je teza: što god se zbilo Kristu, po krštenju, koje vjernika uvodi u Krista, zbiva se na krštenome. Po vjerovanju iz 1 Kor 15, 3—4, Krist je ne samo za nas umro, već je za nas bio ukopan i uskrišen. Pavao logično zaključuje da vjernici koji s Kristom, u »njegovu obrezanju« bijahu »u njemu obrezani« i potom s njim »su-ukopani«, isto tako s njime »biše su-uskrišeni«. Time su vjernici oslobođeni svih robovanja kamo ih strpavahu krivi učitelji u Kolosima. Krist je svojim us-

¹⁹ Pavao u Kol 2, 11—13 vjerojatno slijedi tvrdnje »vjerovanja« iz 1 Kor 15, 3—5. O tome pišu E. LOHMEYER, *Briefe*, 111; F. ZELLINGER, *Erstgeborene*, 146; E. LOHSE, *Kolossier*, 155; R. C. TANNEHILL, *Dying*, 49—50.

²⁰ Usp. M. MANDAC, *Krsni*, 234—235.

²¹ Tako R. SCHNACKENBURG, *Heilsgeschehen*, 63—64.

²² M. BARTH (*Taufe*, 255—256, 258, 261) ističe da je u krstu samo i isključivo ostvaren »biti su-ukopan«. Za taj glagol u Kol 2, 12 vidi još F. ZELLINGER, *Erstgeborene*, 145—146; Ch. MASSON, *Colossiens*, 126.

²³ Za en vidi B. REY, *Crées*, 109; P. DACQUINO, *Lettere*, 735; P. BRUNNER, *Kraft*, 29—30; G. GRUNDMANN, *Syn*, ThW, VII, 793 bilj. 121.

²⁴ Usp. G. R. BEASLEY-MURRAY, *Baptism*, 153, 154; A. OEPKE, *Baptizô*, ThW, I, 543; E. LOHMEYER, *Briefe*, 111—112; H. RIDDERBOS, *Paulus. Ein Entwurf seiner Theologie*, Wuppertal, 1970, 286 bilj. 13; E. BEST, *Body*, 61 bilj. 1.

²⁵ Tako P. BRUNNER, *Kraft*, 30; R. SCHNACKENBURG, *Heilsgeschehen*, 62; M. BARTH, *Taufe*, 259; G. GRUNDMANN, *Syn*, 793 bilj. 122; G. DELLING, *Heilsbedeutung*, 262 bilj. 20; E. LOHSE, *Kolossier*, 156 bilj. 4; J. D. G. DUNN, *Baptism*, 154—155.

²⁶ Usp. E. LARSSON, *Christus*, 83—83.

kršnućem nadvladao »Počela svijeta«, »Anđele«, »Prijestolja«, »Gospodstva«, »Vrhovništva« i »Vlasti«. Isto vrijedi i za krštenike. U krstu im je osigurana pobjeda²⁷.

Apostol posebice ističe djelotvornost vjere za »biste su-uskrišeni«²⁸. Pavao ima pred očima vjernike koji su kao odrasli kršteni. Da bi se krstili, trebali su vjerovati. Krst nije magični čin, već otajstvo Božjeg djelovanja na koje vjernik prijanja vjerom. Sadržaj vjere jest prihvaćanje temeljne kršćanske poruke: Isusovo uskrsnuće, čime počinje konačni svijet, Božje je djelo. Bog, koji je uskrisio Krista, uskrsava u krstu i vjernike. Uskrisiti može samo Bog jer je jedini Gospodar života i smrti.

U r. 13. Pavao ulogu krsta izražuje novom slikom i antitezom. Prije krsta vjernik je mrtav, nakon krsta ponovno je živ. Apostol ne upotrebljava izričito riječi »onda« i »sada«, ali je jasno da tako misli. Krst je granica u životu kršćanina. Za nj postoji »prije« krsta i »poslije« krsta²⁹.

Kol 2, 13:

Kai hymàs nekrouòs óntas [en] tois paraptómasin hai tē akrobystía tēs sarkòs hymón, synezópoiēsen [hymàs] syn autō, khari-sámenos hēmín panta tà paraptómata.

Pavao smrću naziva život što ga imahu Kološani prije krštenja. Bili su »mrtvi«. Pavlovo poimanje smrti, što mu je zajedničko s Biblijom, razlikuje se od ondašnjih grčkih mišljenja. Za Pavla je smrt zbilja, posve protivna Božjem planu o čovjeku. Čovjek je stvoren da živi. Radi toga smrt nije prirodni oblik prijelaza iz ovog u bolji život. Smrt nije spasonosno oslobođenje iz tjelesne tamnice. Smrt je »posljednji neprijatelj« (1 Kor 15, 26) što ga treba nadvladati.

Apostol, kao i Biblija, smrt ne promatra kao prirodnu datost. Smrt nije za čovjeka nešto prirodno. Ona je nered i kazna. Smrt je, u jednu riječ, »plaća za grijeh« (Rim 6, 23; 5, 12). Smrt se ne da protumačiti bez grijeha. Svaka je smrt posljedica grijeha³⁰. Fizička je smrt samo simbol oduzimanja vječnog i božanskog života.

Kološani su prije krštenja bili u »grijesima«³¹, tj. »mrtvi«. Za Boga nisu postojali. Bili su pod vlašću »zadnjeg neprijatelja« i već onda od Boga odijeljeni. Pavao uz to s »bili ste mrtvi«, u skladu s kontekstom, vjerojatno misli na činjenicu da su Kološani bili pod

²⁷ Za »biste su-uskrišeni« vidi B. REY, *Crées*, 110; *Oecuménique*, 608 bilj. u; R. SCHNACKENBURG, *Heilsgeschehen*, 64. 67. 70; E. LARSSON, *Christus*, 81–82; E. LOHMEYER, *Briefe*, 111–112. 115; P. TACHAU, *Einst*, 85; F. ZEILINGER, *Erstgeborene*, 146; E. LOHSE, *Kolossier*, 157; R. DEICHGRÄBER, *Gotteshymnus*, 169–169; R. C. TANNEHILL, *Dying*, 47; E. DINKLER, *Taufaussagen*, 101. — Za kaš što prethodi »su-uskrisiti«, vidi Ch. MASSON, *Colossiens*, 126 bilj. 4.

²⁸ O ulozu »vjere«, usp. K. STAAB, *Gefangen*, 93; G. R. BEASLEY-MURRAY, *Baptism*, 154–156; J. HUBÝ, *Épitres*, 71–72; J. SCHMID, *Geist*, 422; F. ZEILINGER, *Erstgeborene*, 146.

²⁹ Vidi P. TACHAU, *Einst*, 84–85; F. ZEILINGER, *Erstgeborene*, 168.

³⁰ O »smrti« u Pavla vidi F. ZORELL, *Lexicon*, 866; P. BRUNNER, *Kraft*, 32; R. BULTMANN, *Nekróòs*, *ThW*, IV, 898; J. SCHMID, *Geist*, 419–420; J. A. T. ROBINSON, *Corps*, 58–62; F. ZEILINGER, *Erstgeborene*, 168 bilj. 2; M. MANDAC, *Kršni*, 498.

³¹ O »grijesima«, usp. R. SCHNACKENBURG, *Heilsgeschehen*, 65; E. LOHMEYER, *Briefe*, 113; F. ZEILINGER, *Erstgeborene*, 168 bilj. 7.

vlašću Sila, Anđela i Počela što im ih naviještahu krivi učitelji³². U svakom slučaju Apostol crno gleda na »prirodni« položaj čovjeka. Čovjek, sam i bez Krista, samo je »pùt«, »smrt« i »grijev«. Takav je »naravni« čovjek.

Ali Pavao vjeruje da su po krštenju dokinute stare pogodbe. »Pùt« je svučena i odbačena; »grijesi« su oprosteni; »biti mrtav« je nadiđen. Bog je Kološane s Kristom suoživio³³. Pavao se služi aoristom »suoživi«. Prema tome, život što dolazi iz krsta Pavao smatra već sada prisutnim u krštenome.

»Suoživi« sigurno uključuje oprostjenje grijeha što dušu iznova oživljuje. Isto tako sa »suoživi« Apostol tvrdi da je milosni život, stečen po krstu, zalog konačnog uskrsnuća i života s Bogom. Ali time još nije dosegnuta bit Pavlove misli u »suoživi«. »Suoživjeti« u Novom Zavjetu³⁴, kao i u Pavla, odnosi se na eshatološko uskrsnuće preminulih. I u r. 13. »suoživjeti« ima eshatološko značenje. Apostol odvažno tvrdi da je za krštene smrt već dokinuta. Oni imaju konačni život. Dionici su života što ga posjeduje uskrsli Krist. To je pravo stanje krštenih. Već sada posjeduju konačni život. »Suoživljeni« su u uskrsnom Kristu.

Dnevni život vjernika³⁵ treba očitovati njihov novi položaj. Nije dovoljno posjedovati uskrsli život, već po njemu valja živjeti. Vjernik treba u životu pokazivati da je za nj po krstu odstranjena »smrt«, »pùt« i »grijev«.

2. — Ef 1, 13:

En hò kai hyméis, akoúsantes tôn lógon tês aletheías, tò euangélion tês sôtêrias hymôn, en hò kai pisteúsantes esphragísthête tò pneúmati tês epangelías tò hagiò.

Redak što ga tumačimo pripada poznatom i teško razumljivom Pavlovu kristološkom himnu Ef 1,3—14. S obzirom na r. 13. napominjemo, za početak, neke stilske poteškoće. Tako u prvome dijelu retka oklijevamo između *hyméis* i *hêmeis*³⁶. Glagol u r. 13a može biti *esphragísthête*, ali bi se moglo misliti i na *eklêrôthêmen* iz r. 11³⁷. *En hò* u 13b može se, po sebi, odnositi na *euangélion* ili ponavlja *en hò* s početka rečenice i za subjekt ima Krista³⁸. Mi smo zadržali *hyméis*.

³² Usp. G. GRUNDMANN, *Syn*, 785. 793.

³³ O »suoživjeti« vidi K. STAAB, *Gefangen*, 93; G. R. BEASLEY-MURRAY, *Baptism*, 155. 156; E. SCHLINK, *Lehre*, 46; E. DINKLER, *Taufe*, 633; P. BRUNNER, *Kraft*, 30; J. SCHNEIDER, *Taufe*, 48; R. BULTMANN, *Zoopoieò*, *ThW*, II, 876—877; G. GRUNDMANN, *Syn*, 793; J. SCHMIDT, *Geist*, 419—420; P. TACHAU, *Einst*, 85; F. ZEILINGER, *Erstgeborene*, 168; Ch. MASSON, *Colossiens*, 127; E. LOHSE, *Kolossier*, 161 bilj. 9.

³⁴ Usp. R. BULTMANN, *Zoopoieò*, 876—877.

³⁵ Usp. B. REY, *Crées*, 109; G. R. BEASLEY-MURRAY, *Baptism*, 155. 156; E. LOHMEYER, *Briefe*, 109—110; J. SCHMIDT, *Geist*, 422; E. LARSSON, *Christus*, 68—71.

³⁶ O tome vidi Ch. MASSON, *Épître de saint Paul aux Ephésiens* (*Commentaire du Nouveau Testament*, IX), Delachaux-Niestlé, 1953 = *Ephésiens*, 147 bilj. 1.

³⁷ Poblize u F. W. BEARE-Th. O. WEDEL, *The Epistle to the Ephesians*, u *The Interpreter's Bible*, New York, 1955 = *Ephesians*, 623; Ch. MASSON, *Ephésiens*, 147—148.

³⁸ Usp. Ch. MASSON, *Ephésiens*, 147—148; M. MEINERTZ, *Die Pastoralbriefe des heiligen Paulus*, Bonn, 1916 = *Pastoral*, 56—57; J. COUTTS, *Ephesians I. 3. 14 and I Peter I. 3—12*, u *New Testament Studies*, 3 (1956—1957), 115—127 = *Ephesians*, 117; M. DIBELIUS-D. H. GREEAVEN, *An die Kolossier, Epheser, an Philemon* (*Handbuch zum Neuen Testament*, 12), Tübingen, 1953 = *Epheser*, 62.

Smatramo da je *esphragisthête*, na kome leži naglasak rečenice³⁹, glavni glagol za cijeli redak. Napokon, imamo dojam da u stilu pjesme⁴⁰ drugi *en hô* preuzima i ponavlja prvi.

»Čuvši i povjerovavši«

Pri tumačenju retka vrijedno je uočiti odnos među glagolima u rečenici. *Akouésantes* i *pisteúsantes*⁴¹ aktivni su aorisni participi. Ukoliko su aktivni oblici, s tim participima je istaknut stav i osobni doprinos »zapečaćenih«. Htjeli su čuti »Riječ istine« i pristali su da povjeruju »u njega« t. j. u Isusa Krista. Ujedno je »čuti Riječ istine« i »povjerovati u njega« pogodba što mora biti ostvarena da biste i »vi« bili zapečaćeni. Participi aorista, u novozavjetnom grčkom, naznačuju da se radnja tih participa ranije dogodila od radnje glavnog glagola. Prema tome, po r. 13, valjalo je da vjernici najprije »čuju Riječ istine« i da »povjeruju u Krista« kako bi mogli biti »zapečaćeni Duhom Svetim koji je obećanje«⁴².

»Biste zapečaćeni Duhom«

Krsna vrijednost retka⁴³ nalazi se prije svega u pasivnom aoristu *esphragisthête* (»biste zapečaćeni«). Postoji, dakle, određeni datum u životu vjernika kad ga je Bog zapečatio. To je kazano aoristom i pasivom⁴⁴. Trenutak pečaćenja jest krštenje. U krstu Bog stavlja na krštenika svoj pečat.

Taj je način govora, kako već isticasmo tumačeći 2 Kor 1, 22, duboko ukorijenjen u ondašnje vrijeme. Pečat kao vjerska izražajna slika veoma je proširen u starome svijetu. Na Istoku bijaše običaj da se u kožu vjernika utisne pečat boga kome je vjernik posvećen⁴⁵. Izraelci su obrezanje⁴⁶ smatrali za pečat pripadnosti Bogu i Savezu. Po Iz 44, 5 Židovi sebi na ruku urezuju znak kojim žele reći da pripadaju Jahvi. Ezekijel navodi (9, 4) da se ljudi obilježuju na čelu znakom »tau«⁴⁷.

³⁹ To naglasuju J. GNILKA, *Der Epheserbrief (Herders theologischer Kommentar zum Neuen Testament, X, 2)*, Herder, 1971 = Epheser, 84; E. DINKLER, *Taufaussagen*, 104.

⁴⁰ Misli se da u Ef 1, 13–14 imamo ostatak liturgijskog teksta koji je možda ulazio u uskrсну krsnu liturgiju. Usp. J. COUTTS, *Ephesians*, 124.

⁴¹ Poblize o *akouésantes* i *pisteúsantes* u I. de la POTTERIE, *Onction*, 17 bilj. 2, 29–21; M. MEINERTZ, *Pastoral*, 56–57; Ch. MASSON, *Ephésiens*, 147–148; E. DINKLER, *Taufaussagen*, 104.

⁴² Za redosljed »čuti-vjerovati-krstiti« vidi E. DINKLER, *Taufaussagen*, 104.

⁴³ Za raspravu o tome da li je r. 13. krsni redak ili nije, vidi posebno obrazlaganje u M. BARTH, *Ephesians (The Anchor Bible)*, New York, 1974 = *Ephesians*, 135–143. Auktori ponekad izričito niječu da je r. 13. krsna rečenica. Tako postupaju na pr. E. KLAAR, *Taufe*, 27 i J. D. G. DUNN, *Baptism*, 160. F. AMIOT (*Enseignement*, 311 bilj. 1 i 247 bilj. 1) drži da tu nije izravno govor o krstu. Istraživači koje mi navodimo smatraju krsnim r. 13. Osim njih možemo u istom smislu napomenuti E. SCHLINK, *Lehre*, 32; O. CULLMANN, *Tauflehre*, 40. *Biblia*, 2121. Ponekad autori u r. 13. vide otajstvo potvrde. Tako na pr. M. MEINERTZ, *Pastoral*, 56–57; J. COPPENS, *Imposition*, 271–272; H. SCHLIER, *Der Brief an die Epheser. Ein Kommentar*, Düsseldorf, izd. 5, 1965 = *Epheser*, 70. I. SARIĆ, *Sveto Pismo. Novi Zavjet*, Sarajevo, 1942 = *Pismo*, 357, u r. 13. nalazi govor o potvrdi i krstu. F. ZORELL (*Lexicon*, 1287) shvaća redak posve neovisno o bilo kojem sakramentu.

⁴⁴ Pasivnost i vrijednost aorista ističu I. de la POTTERIE, *Onction*, 16. 17 bilj. 2; Ch. MASSON, *Ephésiens*, 147–148.

⁴⁵ O tome vidi F. W. BEARE-Th. O. WEDEL, *Ephesians*, 623.

⁴⁶ O obrezanju u tom smislu vidi F. W. BEARE-Th. O. WEDEL, *Ephesians*, 623.

⁴⁷ Starozavjetno podrijetlo slike »pečata« posebice naglašava J. GNILKA, *Epheser*, 85–86.

Pečat se obično upotrebljava kod sastavljanja ispravâ i pisanih dokumenata. Pečat se stavlja na konac dokumenta. Po pečatu se pozna da li je isprava valjana ili možda krivotvorena. Sastavljač povelje svojim pečatom naznačuje da će dokument štiti i braniti svojim ugledom i vlašću. Dokument je po pečatu njegova svojina.

Sigurno je da se treba obazreti na to religiozno značenje »pečata« da se pojmi i shvati razlog radi kojeg Apostol krst smatra Božjim »pečatom« na vjerniku. Tome, ipak, valja nadodati obična i svakodnevna značenja pečata. Ta su značenja prenesena na vjersko područje⁴⁸.

Imajući pred očima opće vjersko označenje pečata u ona vremena kao i ulogu pečata u običnom životu ili u izraelskoj vjeri, dade se, makar donekle, razumjeti što je Apostol htio reći kad je krst nazvao »pečatom« kojim je Bog zapečatio vjernike. Pečatom je rečeno da po krstu vjernik postaje Božje vlasništvo. Bog će štiti i brinuti se za one koji nose njegov pečat.

Krst je pečat na »Riječ istine« i »Evandjelje spasenja«. Taj Božji pečat svjedoči da su »istina« i »Evandjelje« što ih je vjernik prihvatio vjerodostojna »istina« i »Evandjelje«. Vjernik vjeruje pravu »istinu« i pravo »Evandjelje«. U krstu je na tu »istinu« i na to »Evandjelje« od Boga stavljen pečat vjerodostojnosti.

Poput pečata što se stavlja na kraj povelje, krsni pečat dolazi nakon što je vjernik čuo »Riječ istine« i »povjerovao«. Vjernik zna da je u krstu za nj bitno obistinjeno. Na već učinjeno, u krstu je položen Božji pečat.

Pavao u *Ef* 1, 13 naznačuje kime je Bog zapečatio kršćane. Učinjeno je to Duhom Svetim koji je obećanje⁴⁹. To je »obećanje« Duha sadržaj cijele svete povijesti od Abrahama do Kristova dolaska. Duh koga kao »obećanje« naviještahu Proroci⁵⁰ i za koga Isus iz Nazareta reče da će ga poslati⁵¹, u krstu, ostvarujući »obećanje«, zapečaćuje vjernika. Po Duhu »obećanja« kršćanin već ima dio u Božjem Kraljevstvu. Jer su zapečaćeni Duhom, vjernici su pod Božjom zaštitom. Njegovo su vlasništvo. On ih čuva za konačno vrijeme. Tako je krst dodirna točka ostvarenog i onog što tek ima doći. Prisutno je zalag budućeg. Buduće je prisutno u već datom.

3. — *Ef* 2, 5—6:

Kai óntas hêmâs nekrou̅s tois paraptômasin synezôpoiêsen tô Khristô — kháriti este sesôsménoi — kai synêgeiren kai synekáthisen en tois epouraniois en Khristô Iesoû.

⁴⁸ Za simboliku »pečata« vidi K. STAAB, *Gefangen*, 125; R. BULTMANN, *Theologie*, 140; M. MEINERTZ, *Pastoral*, 56—57; J. COPPENS, *Imposition*, 268—269; Ch. MASSON, *Ephésiens*, 147—148; F. W. BEARE-Th. O. WEDEL, *Ephesians*, 623. Vidi tumačenje za 2 *Kor* 1, 21—22, bilj. 108—109.

⁴⁹ O Duhu Svetom kao krsnom »pečatu« vidi I. de la POTTERIE, *Onction*, 20—21; J. GNILKA, *Epheser*, 85—86; L. CERFAUX, *Théologie*, 150; M. MEINERTZ, *Pastoral*, 56—57; J. SCHNIEWIND-G. FRIEDRICH, *Épangélie*, ThW, II. 578—580; Ch. MASSON, *Ephésiens*, 147—148; P. DACQUINO, *Spirito*, 119.

⁵⁰ *Usp.* Iz 32, 15; 44, 3; Ez 36, 25; J1 3, 1).

⁵¹ *Usp.* Iv 14, 16; 16, 7; 14, 26.

Kai («i») kojim počinje r. 5. nije samo veznik. Pomoću *kai* Pavao ističe okolnost u kojoj je Bog zahvatio u život vjernika: »I kad bijasmo mrtvi [...]«⁵². Apostol vjernikov opstanak prije krštenja naziva »mrtvim«. Naznačuje i razlog zašto tako govori. Vjernici su prije krštenja bili u »prijestupima«. Po Pavlu »grijeħ« oduzima život. Čovjek grešnik za Boga ne postoji. Grijeħ dokida životovni odnos prema Bogu. Čovjek je »mrtav«, ako je pod vlašću »grijeħa«⁵³.

Glagoli u 2, 5—6

S tri glagola u r. 5. i 6. Pavao opisuje preobrazbu što ju je Bog u krstu izveo na vjernicima. Riječ je o »su-oživi«, »su-uskrisi« i »su-posjede«. Sva su ta tri glagola u aoristu što pokazuje da smjeraju na određeni čas u životu vjernika — to je krst — kad su na njemu ostvareni »suživot«, »suuskrsnuće« i »suposjedanje«⁵⁴. Nadalje glagoli su jednako načinjeni. Jednostavnim glagolima »oživjeti«, »uskrisiti« i »posjesti« nadodan je prijedlog »s«. »Suposjesti« nalazimo⁵⁵ u grčkom jedino u *Ef* 2, 6. »Suoživjeti« vlastit je *Efežanima* i *Kološanima*⁵⁶. Već te napomene upućuju na to da Pavao tim glagolima pripisuje posebno značenje.

Prije svega treba svratiti pozornost na »s« u spomenutim glagolima⁵⁷. Vjernici su u krstu po Bogu »oživljeni«, »uskriseni« i »posjednuti« skupa »s« Kristom. Bog je svoje spasiteljsko djelo izveo u Isusu Kristu. Ali ono što se zbilo s Isusom iz Nazareta, zbilo se za vjernike. Pavao promatra događaje Isusova života u njihovoj sveobuhvatnoj vrijednosti. Što je god učinio Isus Krist, učinio je za svoje učenike. U otajstvima Isusova života Apostol vidi povijest spasenja svakog pojedinog vjernika. Pavao to izražava glagolima koje sâm stvara — »suoživjeti«, »suuskrisiti«, »suposjesti«⁵⁸.

Prema tome, prijedlogom »s« Apostol veli da su svi ljudi uključeni u Isusove spasiteljske čine. Božje djelo u Isusovu životu otkupljuje ljude. To je djelo jedno i jedincato. Spašavajući ljude, Bog ne zahvaća još jednom u povijest. Spasilačka povijest ljudi odvila se u povijesti Isusa Krista. To je izraženo u navedenim glagolima prijedlogom »s«. Ali u tom »s« nalazimo još jednu Pavlovu misao. U djelu Isusa Krista imaju udjela Židovi i Pogani⁵⁹. Dotad su ta dva naroda

⁵² Za vrijednost tog *kai* vidi Ch. MASSON, *Ephésiens*, 160 bilj. 3; M. DIBELIUS-D. H. GREEVEN, *Epheser*, 67. — O varijantama u *Ef* 2, 5—6, usp. B. M. METZGER, *Commentary*, 602; E. BEST, *Body*, bilj. 1; H. SCHLIER, *Epheser*, 109—111; J. GNILKA, *Epheser*, 118 bilj. 2. 4. 5; J. HUBY, *Épîtres*, 182 bilj. 1; Ch. MASSON, *Ephésiens*, 160 bilj. 7.

⁵³ O »mrtav« na tom mjestu, pobilže u F. ZORELL, *Lexicon*, 866; Ch. MASSON, *Ephésiens*, 157—158.

⁵⁴ Za značenje aorista tih glagola, usp. J. GNILKA, *Epheser*, 119. 122; E. LARSSON, *Christus*, 108; H. SCHLIER, *Epheser*, 109—111; A. T. LINCOLN, *A Re-examination of «the Heavens» in Ephesians*, u *New Testament Studies*, 19 (1972—1973), 468—483 = *Reexamination*, 473—474.

⁵⁵ Tako G. GRUNDMANN, *Syn*, 787.

⁵⁶ O tome vidi Ch. MASSON, *Ephésiens*, 160 bilj. 4. Za »suoživjeti«, usp. tumačenje u vezi s *Kol* 2, 13.

⁵⁷ To ističe H. SCHLIER, *Epheser*, 109—111.

⁵⁸ Povezanost krsta s Kristom po *Ef* 2, 5—6 naglasuju P. BENOIT, *L'horizon paulinien de l'épître aux Ephésiens*, u *Exégèse et Théologie*, II, 53—96 = *Horizon*, 82; K. STAAB, *Gefangen*, 133; E. SCHLINK, *Lehre*, 49; R. SCHNACKENBURG, *Heilsbedeutung*, 69—71; E. LARSSON, *Christus*, 107; Ch. MASSON, *Ephésiens*, 160; M. DIBELIUS-D. H. GREEVEN, *Epheser*, 67; E. BEST, *Body*, 61 bilj. 2.

⁵⁹ O tome pobilže u F. W. BEARE-Th. O. WEDEL, *Ephesians*, 643.

bili nepremostivo razdijeljeni. Sad ih je objedinilo isto otkupiteljsko djelo — život i smrt Isusa Krista. Oni su skupa dionici jednog božanskog života u Isusu iz Nazareta. Ta je misao, kako se čini, također nazočna u prijedlogu »s«. Pavlu je stalo, što proizlazi iz *Ef 2, 14—18*, da pokaže kako je u kršćanskoj zajednici, na osnovi Kristova djela, ostvareno neslućeno jedinstvo među ondašnjim narodima. Drugim riječima, u »suoživi«, »suuskrisi« i »supostavi« treba prije svega vidjeti jedinstvenost Božjega čina, po kojem, kad Krist bi uskrišen i vjernici su-uskrsnuše; kad Isus bi posjednut na nebesima Bogu s desna, i kršćani s njime biše suposjednuti. Ali isto tako u »suoživjeti«, »su-uskrisiti« i »suposjesti« valja čitati zajedničko življenje istog spasenja među svim članovima efeške zajednice.

Glagoli redaka u prošlom su vremenu. Time je naznačeno da kršćanin već posjeduje »život«, »uskrsnuće« i »posjednuće na nebesima«⁶⁰. Navedene zbilje za kršćanina nisu više samo budućnost. To navodi autore da govore o »ostvarenoj eshatologiji«⁶¹. Pavao je, doduše, i u ranijim spisima mogao s obzirom na dar života, uskrsnuća i proslavljenja govoriti u prošlom vremenu. To mu dozvoljavaše načelo: što je Bog učinio s Kristom, u krstu čini s vjernikom. Ipak je Pavao taj zaključak tek u *Ef 2, 5—6* u cijelosti povukao. Na to ga vjerojatno ponukaše prilike dok piše *Efežanima*⁶². U toj se poslanici još uvijek osjeća jeka »kološke hereze«⁶³. Zaustavljajući potcjenjivanje Isusova djela i omalovažavanje kršćanskog spasa, Pavao odlučno, u prošlom vremenu, govori o Božjem djelu u vjerniku. Krst je vjernika najuže povezao »s« Kristom. Čin spasenja, što ga je Bog u povijesti ostvario »po« Isusu, u krštenju postaje svojina vjernika. Po krstu krštenik se već sada nalazi »u« Kristu⁶⁴.

»Suoživi i su-uskrisi«

Pavao veli da je Bog vjernike, što bijahu po grijesima mrtvi, s Kristom suoživio⁶⁵. Prirodno je da se na tom mjestu krsni učinak izrazi s oživjeti«. Za onog tko je mrtav jedino se može učiniti da oživi. Po svemu sudeći u »suoživjeti« Apostol prvotno misli na oproštenje grijeha koji su vjernika učinili mrtvim. To je oproštenje zaslužila Isusova smrt. Po oproštenju grijeha, krštenik je »oživljen«. Stekao je život. Riječ nije o prolaznom životu, već o konačnom životu. Poslije krsta, vjernik stoji pred Bogom. »Suoživjeti« djelimice je protumačen sa »su-uskrisiti«⁶⁶. Život o kojem je govor u »suoživjeti« sudjelovanje je na životu uskrslog Krista. Krštenik stječe dio na Kristovu uskrsnom životu. Otuda uska veza između »suoživjeti« i »su-uskrisiti«.

⁶⁰ Usp. Jérusalem, 1544 bilj. j; K. STAAB, Gefangen, 133; P. BENOIT, *Épîtres*, 91 bilj. a.

⁶¹ *Eschatologie réalisée, Realized eschatology*. Tako na pr. P. BENOIT, *Épîtres*, 91 bilj. a; J. GNILKA, *Epheser*, 119. 122.

⁶² Za te prilike vidi P. BENOIT, *Corps*, 112—113. — Ovdje ne želimo ulaziti u složeno pitanje mogućeg razvoja Pavlove teološke misli.

⁶³ O »herezi« u Kolosima, usp. tumačenje za *Kol 2, 11—13*.

⁶⁴ To potertava R. SCHNACKENBURG, *Heilsgeschehen*, 74.

⁶⁵ O »suoživi«, vidi poblže u W. BAUER, *Wörterburch*, 1937; H. SCHLIER, *Epheser*, 109—111; J. GNILKA, *Epheser*, 118; Ch. MASSON, *Ephésiens*, 160; F. MUSSNER, *Christus, das All und die Kirche. Studien zur Theologie des Epheserbriefes* (TThS, 5), Trier, 1955 = Christus, 93.

⁶⁶ Za »su-uskrisi« vidi W. BAUER, *Wörterbuch*, 1556; F. ZORELL, *Lexicon*, 1268; P. BENOIT, *Baptême*, 222, *Corps*, 112—113.

Pavlova misao doseže vrhunac s glagolom »suposjede«⁶⁷. Tako smiono i tako odvažno Apostol još nije nikad govorio. Po sudu Apostola, krst je nebesko ustoličenje vjernika. Krštenik se nalazi u Kristu zdesna Bogu. Krštenje je već uzašašće! Tako je Pavao povukao i zadnji zaključak svoje krsne teologije⁶⁸. Vjernik je po krstu postao jedno s Kristom. Ima udjela ne samo na Kristovoj smrti i uskrsnuću, već i na njegovu proslavljenju. Kršćanin već posjeduje proslavljeni život. Samo nedostaje da to bude razotkriveno. To će biti kad Isus opet dođe⁶⁹. Tad će biti objavljeno tko je zapravo kršćanin.

4. — Ef 4, 5:

Heis Kýrios, mía pistis, hèn bápisma.

Čitajući r. 5. u širem sklopu nije teško uočiti da je u toj rečenici krštenju pripisano posebno značenje i naročita vrijednost⁷⁰. Pavao naime u Ef 4, 3—6 nabraja izvore i temelj kršćanskog jedinstva. Uz »jedinstvo Duha« (r. 3), »jedno tijelo, jedan Duh, jednu nadu« (r. 4), »jednog Gospodina, jednu vjeru« (r. 5), »jednog Boga i Oca« (r. 6), Apostol stavlja »jedan krst« (r. 5). Pavao drži da je upravo po krštenju⁷¹ ostvareno jedinstvo među vjernicima. Crkvene općine pokazuju kako je moguće, uza sve razlike među narodima, postići zajedništvo. Stoga Apostol upozorava vjernike da ne smiju zaboraviti osnov na koje počiva njihovo jedinstvo⁷². Iz tih razloga Efežane podsjeća na krst. Svijet u kojem žive vjeruje u mnoge bogove i obavlja raznolike inicijacijske čine. Oni moraju biti svjesni da su prigodom krštenja ispovaljili istu vjeru u jednog Gospodina. Nad svakog vjernika u istom je krstu zazan isti Gospodin⁷³.

Apostol ističe da je krst samo »jedan«. Time, čini se, ne ide za tim da otkloni mogućnost ponavljanja krsta, jer je takva praksa nepoznata⁷⁴, već želi istaći da su za vjernike krsni učinci isti⁷⁵. Jedna

⁶⁷ Za »suposjede« usp. P. BENOIT, *Epitres*, 91 bilj. a; *Horizon*, 81—82; H. SCHLIER, *Epheser*, 109—111; R. SCHNACKENBURG, *Heilsgeschehen*, 69—71; J. GNILKA, *Epheser*, 119; E. LARSSON, *Christus*, 107—108. — O starozavjetnom, kumranskom ili gnostičkom podrijetlu izraza »suposjesti«, vidi F. MUSSNER, *Christus*, 91—97; *Contributions made by Qumran to the Understanding of the Epistle to the Ephesians*, u *Paul and Qumran. Studies in New Testament Exegesis*, ed. J. MURPHY-O'CONNOR, London, 1968, 159—178 = *Contributions*, 166—167; A. T. LINCOLN, *Reexamination*, 472—474. 476—480.

⁶⁸ Tekstu bilo kakvu krsnu vrijednost niječe J. D. G. DUNN, *Baptism*, 160.

⁶⁹ Usp. F. MUSSNER, *Christus*, 93; R. SCHNACKENBURG, *Tauflehre*, 168; F. J. STEINMETZ, *Protologische Heils-Zuversicht. Die Strukturen des soteriologischen und christologischen Denkens im Kolosser- und Epheserbrief* (Frankfurter Theologische Studien, 2), Frankfurt, 1969, 43; A. T. LINCOLN, *Reexamination*, 473—474.

⁷⁰ Usp. G. R. BEASLEY-MURRAY, *Baptism*, 200.

⁷¹ Usp. H. SCHLIER, *Epheser*, 187; A. OEPKE, *Baptizó*, ThW, I, 543.

⁷² To ističe E. TAUFFER, *Heis*, ThW, II, 438; G. DELLING, *Heilsbedeutung*, 268; R. SCHNACKENBURG, »Er hat uns mitauferweckt«. Zur Tauflehre des Epheserbriefes, u *Liturgisches Jahrbuch*, 2 (1952), 159—183 = *Tauflehre*, 177; R. SLENCZKA, *Taufe und Zugehörigkeit zur Kirche, u Taufe-Neues Leben-Dienst* (Das Leningrader Gespräch über die Verantwortung der Christen für die Welt, Studienheft, 6) Witten, 1970, 92.

⁷³ Tako W. E. MOORE, *One Baptism*, u *New Testament Studies*, 10 (1963—1964), 504—516 = *One*, 514—515.

⁷⁴ Za cijelu raspravu o r. 5. vidi posebice M. BARTH, *Epheser*, 468—472. Taj autor smatra da je izrazom »jedan krst« otklonjena mogućnost da se uz kršćanski krst primjenjuje Ivanov krst ili da se poput židovskih i poganskih običaja ponavljanjem inicijacijskih misterija nastoji steći veće savršenstvo. Ipak većina autora smatra da s »jedan krst« Pavao nije imao posebice namjeru da se suprostavi tobožnjem običaju ponavljanja krštenja. Usp. Ch. MASSON, *Ephésiens*, 186—187; H. SCHLIER, *Epheser*, 188; J. GNILKA, *Epheser*, 202; W. BIEDER, *Verheissung*, 97.

⁷⁵ Usp. Ch. MASSON, *Ephésiens*, 186—187; P. DACQUINO, *Lettere*, 739.

vjera, jednaki učinci. Vjernici kršćanske zajednice vjeruju isto: Bog je sve spasio po Isusu Kristu. Krst je očitovanje te »jedne« vjere⁷⁶. Prigodom krsta vjernici su izrekli istu vjeroispovijed: »Isus je Gospodin«⁷⁷. Po »jednoj« vjeri svi su krštenici učlanjeni u »jednog« Gospodina. Krst je znak jedinstva koje počiva na »jednoj« vjeri i »jednom« Gospodinu.

5. — Ef 4, 30:

Kai mê lypeíte tò pneûma tò hágion toû Theoû, en hô esphragísthête is hêméran apolytrôseôs.

U vezi s Ef 4, 30 vrijedno je istaći⁷⁸ da Pavao s »ne žalostite« spontano i neusiljeno veže tijekom života s Duhom Svetim⁷⁹. Moralno vladanje kršćanina ne smije biti u raskoraku s Božjim Duhom. Aorist »biste zapečaćeni«⁸⁰ po svojoj prilici doziva u sjećanje krsno otajstvo. Tad su vjernici bili zapečaćeni⁸¹ Duhom. Cilj (*eis*) pečaćenja Duhom jest »otkupljenje«. Preduvjet je konačnog otkupljenja⁸² sadašnje zapečaćenje Duhom Svetim. Vjernik je u krstu zapečaćen s obzirom na eshatološko spasenje. Duh koji djeluje u krštenome svjedoči da je krštenik usmjeren zadnjem i potpunom otkupljenju. Zadnje je vrijeme za krštenoga već nastupilo. Duh već u njemu djeluje.

6. Ef 5, 25—26:

[...] ho Khristòs êgápêsen tèn ekklesían kai heautòn parédôken hypèr autês, hina autên hagiásê katharisas tò loutrò toû hýdatos en hrêmati [...].

Krsni reci⁸³ u Ef 5, 25—26 imaju neke posebitosti. Upada u oči da je tu, za razliku od ostalih mjesta, glagolima subjekt »Krist«. On je »ljubio«, »sebe predao«, »posvetio« i »oprao«. S obzirom na krsni »oprao« naša napomena u vezi subjekta ima posebnu vrijednost. Krsno otajstvo, doduše, podjeljuje Pavao, Petar, Apolon (usp. 1 Kor 1, 12),

⁷⁶ Usp. G. R. BEASLEY-MURRAY, *Baptism*, 200; K. STAAB, *Gefangen*, 146; J. D. G. DUNN, *Baptism*, 161—162. — Za značenje riječi »vjera«, usp. G. DELLING, *Heilsbe-deutung*, 268.

⁷⁷ Da r. 5. spada u kontekst vjeroispovijedi ističu O. CULLMANN, *Les premières confessions de foi chrétiennes*, izd. 2, Paris, 1948, 14. 34. 41; P. BENOIT, *Les origines du Symbole des Apôtres dans le Nouveau Testament*, u *Exégèse et Théologie*, II, 204.

⁷⁸ Autori redovito smatraju da je r. 30. krsni redak. Tako: H. SCHLIER, *Epheser*, 227; E. DINKLER, *Taufausagen*, 105; J. GNILKA, *Epheser*, 328—239; I. de la POTTERIE, *Onction*, 17 bilj. 1. 18. 20; E. SCHLINK, *Lehre*, 32. 53; O. CULLMANN, *Tauflehre*, 40; R. BULTMANN, *Theologie*, 140. Suprotna su mišljenja: F. AMIOT, *Enseignement*, 311 bilj. 1, 247 bilj. 1 i posebice M. BARTH, *Epheser*, 521. Za varijante retka vidi J. GNILKA, *Epheser*, 238 bilj. 5.

⁷⁹ To ističe H. SCHLIER, *Epheser*, 227.

⁸⁰ Usp. I. de la POTTERIE, *Onction*, 16.

⁸¹ Za značenje glagola »zapečaćiti« usp. što već stoji u vezi s 2 Kor 1, 21—22 i Ef 1, 13. Uz to vidi Ch. MASSON, *Ephésiens*, 204; K. STAAB, *Gefangen*, 152; H. SCHLIER, *Epheser*, 227; I. de la POTTERIE, *Onction*, 16—19; R. BULTMANN, *Theologie*, 140; M. ZERWICK, *Analysis*, 439.

⁸² Za »otkupljenje« na tom mjestu, vidi H. SCHLIER, *Epheser*, 227; K. STAAB, *Gefangen*, 152; I. de la POTTERIE, *Onction*, 19; J. GNILKA, *Epheser*, 238—239; W. FOERSTER, *Sözö*, THW, VII, 955 bilj. 129.

⁸³ Autori koje ćemo navoditi misle da je to krsni tekst. Njima valja pribrojiti S. ZEDDA, *Lettere*, 799; R. BULTMANN, *Theologie*, 139. Protivna su mišljenja M. BARTH, *Taufe*, 471—472, *Epheser*, 692—699; E. KLAAR, *Taufe*, 26, *Taufverständnis*, 282; J. D. G. DUNN, *Baptism*, 162—163.

ali u Ef 5, 25—26 izričito stoji da je u krštenju na djelu osobno Krist⁸⁴. On »je oprao«. Pavao jedino na tom mjestu tako govori o krsnom djelovatelju.

Također je iznimnost za Pavlove poslanice da se tvrdi kako je cilj Isusove smrti o kojoj je riječ u r. 25, sakramentalno djelovanje. Istina je, Pavao često povezuje otkupiteljsku Isusovu smrt s krštenjem, ali nigdje kao u Ef 5, 25—26 otvoreno ne veli da je Isus zato umro da u krštenju posveti Crkvu čisteći je od grijeha⁸⁵.

U izvornost ovog Pavlova teksta ubrajamo i tu činjenicu što je naglasak stavljen na Crkvu kao cjelinu⁸⁶. Stilski je to natuknuto stavljanjem zamjenice *autén* pred *hagiásê*. Tako je došlo jače do izražaja da je Krist subjekt obaju glagola — posvetiti i očistiti⁸⁷. Pavao inače u svojim spisima govori o krštenju pojedinog vjernika, iako se obraća zajednici. U Ef 5, 25—26 ističe da je cijela Crkva kao u krstu bila posvećena i očišćena u Isusovoj smrti. Pojedinačno je krštenje primjenjivanje na pojedinca onoga štog je za Crkvu učinjeno kao za zajednicu.

»Posvetiti [...] očistiti«

Pavao u r. 26. veli da je svrha (namjerni veznik *hina!*) Kristove smrti — »posvetiti« (*hagiázô*) Crkvu. *Hagiázô* ima više značenja. Redovito znači: odvojiti, očistiti, posvetiti. Može također značiti: odvojiti za se, t. j. uzeti za ženu, oženiti se⁸⁸. »Uzeti za ženu« dobro pristaje r. 26. Apostol, prema tome, s *hagiásê* tvrdi da je Krist umro na križu da bi Crkvu iz svijeta odvojio, uzeo sebi za zaručnicu i tako je posvetio. Crkva je »sveta«, tj. odijeljena od profanog i dodijeljena Kristu. U nastavku rečenice Pavao iznosi da Crkva nije samo u tom smislu »posvećena« jer je odvojena za Krista i jer ju je Krist »uzeo za zaručnicu«, već zato što je »očišćena«.

Način kako je Crkva posvećena naznačen je riječima »očistivši pranjem vodom po riječi«. Pavao jedino u r. 26. »očistiti«⁸⁹ dovodi u vezu s krstom. *Katharísas* je particip aorista. Njime je istaknuto da je krsni događaj dogotovljeni čin. Crkva je, po Pavlu, u Kristovoj

⁸⁴ To ističu A. OEPKE, *Baptizô*, 538; P. BRUNNER, *Kraft*, 33; R. SCHNACKENBURG, *Heilsgeschehen*, 5; Ch. MASSON, *Ephésiens*, 212; J. P. SAMPLEY, »And the Two Shall Become One Flesh. A Study of Traditions in Ephesians 5, 21—33, Cambridge, 1971 = *Two*, 129.

⁸⁵ O tome pobleže u H. SCHLIER, *Epheser*, 256; G. R. BEASLEY-MURRAY, *Baptism*, 203; P. BRUNNER, *Kraft*, 33; R. SCHNACKENBURG, *Heilsgeschehen*, 7; W. BIEDER, *Verheissung*, 170; J. GNILKA, *Epheser*, 280; J. CAMBIER, *Le grand mystère concernant le Christ et son Eglise. Ephésiens* 5, 22—33, u *Biblica*, 47 (1966), 43—90, 223—242 = *Mystère*, 71; J. HUBY, *Épîtres*, 240; Ch. MASSON, *Ephésiens*, 212; M. DIBELIUS-D. H. GREEVEN, *Epheser*, 94; G. DELLING, *Heilsbedeutung*, 267.

⁸⁶ Za to pitanje vidi H. SCHLIER, *Epheser*, 256; G. R. BEASLEY-MURRAY, *Baptism*, 202—203; R. SCHNACKENBURG, *Heilsbedeutung*, 5; W. BIEDER, *Verheissung*, 166; J. GNILKA, *Epheser*, 280; *Oecuménique*, 579 bilj. c; B. NEUNHEUSER, *Baptême*, 31; Ch. MASSON, *Ephésiens*, 212 bilj. 2.

⁸⁷ J. P. SAMPLEY, *Two*, 129; H. SCHLIER, *Epheser*, 256. Za varijante u r. 25, vidi J. GNILKA, *Epheser*, 278 bilj. 5.

⁸⁸ O »posvetiti«, usp. H. SCHLIER, *Epheser*, 256; G. R. BEASLEY-MURRAY, *Baptism*, 200—201; K. STAAB, *Gefangen*, 158; W. E. MOORE, *One*, 509. Posebice J. P. SAMPLEY (*Two*, 43. 128—129) ističe i pokazuje da *hagiázô* znači »uzeti za ženu«.

⁸⁹ O »očistiti« vidi H. SCHLIER, *Epheser*, 256—257; K. STAAB, *Gefangen*, 158; G. R. BEASLEY-MURRAY, *Baptism*, 200—201; E. SCHLINK, *Lehre*, 31; R. SCHNACKENBURG, *Heilsgeschehen*, 7; H. RIDDERBOS, *Paulus. Ein Entwurf seiner Theologie*, Wuppertal, 1970 = *Paulus*, 283—284; F. W. BERARE-Th. O. WEDEL, *Ephésians*, 722—723; J. D. G. DUNN, *Baptism*, 164; E. DINKLER, *Taufe*, 106; J. YSEBAERT, *Greek*, 63; J. P. SAMPLEY, *Two*, 129.

smrti već posvećena i očišćena. Preostaje njezinim budućim članovima da se po osobnom krstu, svaki u svoje vrijeme, uključi u posvećenu i čistu Crkvu. Crkvi kao cjelini grijesi su oprosteni. Ona je zato čista.

»Pranje vodom«

Put kojim pojedinac postaje član svete i čiste Crkve jest »pranje vodom« po riječi«. »Pranje« i »riječ« sredstva su posvećenja i očišćenja. To je izraženo instrumentalnim dativom *tô loutrô*⁹⁰ i instrumentalnim *en* ispred *hrêmati*⁹¹. Pavao je, kako se čini, krst nazvao »pranje vodom«⁹² jer je odnos između Krista i Crkve usporedio ženidbi⁹³. U ono je vrijeme bio običaj da se zaručnica prije vjenčanja obredno okupa. Tako se činilo među Grcima i Židovima. Zaručnica se prije vjenčanja kupa, oblači svećane haljine i bogato kiti. Potom je u pratnji predaju zaručniku. Apostol se poslužio tim običajem u *Ef* 5,25—26. Ipak je nadmašio svadbene običaje jer po Pavlu sam Krist posvećuje i čisti svoju zaručnicu. Tada je, »bez ljage i nabora«, »svetu i neporočnu« (*Ef* 5,27) samome sebi predvodi (*Ef* 5,27).

Pavao se, dakle, poziva na ondašnje vjenčano pranje zaručnice da bi razjasnio ulogu kršćanskog krsta. Krst je za zaručnicu Crkvu svadbena pranje. Ali Apostol, po svemu sudeći⁹⁴, u *Ef* 5,25—26 ne ostaje kod »profane« ženidbene usporedbe. On zna da su starozavjetni Proci govorili o svetoj ženidbi između Jahve i Izraela. Izrael je Jahvina zaručnica i zato je Jahve čisti. Čitamo u *Ez* 16,3—4.8—9: »[...] Jahve govori Jeruzalemu, nevjernici [...]. Kad si svijet ugledala [...] vodom te ne oprašće da te očiste [...] Ja sklopih Savez s tobom [...] i ti moja postade. Okupah te u vodi [...]«.

Apostol u *Ef* 5,25—26 prenosi na Isusa i Crkvu ono što su Proci govorili za ženidbeni odnos Jahve i Izraela. Kao što je Izrael Jahvina zaručnica, tako je Crkva Kristova zaručnica. Jahve je »opravo« Izrael. To isto čini Krist u odnosu na Crkvu. Sredstvo čišćenja je »pranje vodom«, tj. krst.

»Po riječi[...]«

Uz »pranje« Pavao kao sredstvo očišćenja napominje »riječ«. »Riječju« voda postaje krsno »pranje« koje posvećuje i čisti. U kršćanskoj vjeri »pranje« nema smisla bez »riječi«. Čini nam se stoga da

⁹⁰ Usp. F. PRAT, *Théologie*, II, 307—308 bilj. 8; A. MEDEBIELLE, *Épîtres à Timothée et Tite*, u *Dictionnaire de Théologie Catholique*, 15, I (1946), 1036—1121 = *Épîtres*, 1079.

⁹¹ Usp. P. BRUNNER, *Kraft*, 33; R. SCHNACKENBURG, *Heils*. 5.

⁹² O »kupelji Zaručnice« kao pozadini »pranja« u *Ef* 5,26 vidi u *Oecuménique*, 579 bilj. a; *Jérusalem*, 1548 bilj. b; G. R. BEASLEY-MURRAY, *Baptism*, 200—201; W. BIEDER, *Verheissung*, 166; J. GNILKA, *Epheser*, 280; F. PRAT, *Théologie*, II, 307—308 bilj. 8; C. SPICQ, *Agape dans le Nouveau Testament. Analyse des textes*, I, izd. 3, Paris, 1966 = *Agape*, 289; E. BEST, *Body*, 175 bilj. 1; J. D. G. DUNN, *Baptism*, 162; J. HIBY, *Épîtres*, 239; *Bibbia*, 2126; Ch. MASSON, *Ephésiens*, 212 bilj. 4; F. W. BEARE-TH. O. WEDEL, *Ephesians*, 722—723. Po M. MEINERTZ (*Pastoral*, 84) krst je nazvan »pranje« jer se prigodom krštenja cijelo tijelo uranja u vodu.

⁹³ Riječ *loutrôn* znači: kupaoonica, kupalište, kupatilo, kupanje, kupelj, pranje, voda za pranje. Usp. F. ZORELL, *Lexicon*, 782; Ch. MASSON, *Ephésiens*, 212 bilj. 4; C. SPICQ, *Agape*, 288 bilj. 6.

⁹⁴ To posebno obrađuje J. P. SAMPLEY, *Two*, 37. 51, 131—133.

unutar r. 26. »riječ« valja neposredno vezati uz »pranje«⁹⁵. Inače, strogo govoreći, iako s nešto nategnutosti, »riječ« bi se mogla odvojiti od »pranja« i vezati uz »posvetiti«⁹⁶ ili »očistiti«⁹⁷. U tom bismo slučaju imali »posvetio po riječi« ili »očistio po riječi«.

Nije jasno značenje izraza *en hrêmati*. Dade se, podjednako dobro, raznoliko shvatiti. *En hrêmati* se može odnositi na riječi što prate krsni čin i koje su kasnije nazvane krsnom formom⁹⁸. Ali u *en hrêmati*⁹⁹ možemo prepoznati ispovijed vjere koju krštenik izgovara prilikom krsta. Nije isključeno¹⁰⁰ da »riječ« stoji namjesto »Imena« Gospodina Isusa ili naziva Kyrios-Gospodar iz krsne vjeroispovijedi¹⁰¹. Ima autora koji misle da se ne može pobliže odrediti sadržaj za *en hrêmati*. Po njima¹⁰² *en hrêmati* veli da je »pranje« djelotvorno na osnovi Kristova otkupiteljskog djela i Božjeg zahvata u krsno otajstvo. Tko prihvati Evandjelje, tj. »riječ« i »opere se«, taj je spašen. Mi moramo priznati da je gotovo nemoguće u potpunosti razumjeti što je Apostol mislio s »pranje vodom po riječi«. Izraz je zbijen. Ali je Pavlovim prvim čitaocima poslanice bilo dobro poznato što znači *tô loutrô tou hýdatos en hrêmati*. Član ispred *loutrón* i *hýdor*¹⁰³ za to bjelodano svjedoče.

(Nastavit će se i završiti)

⁹⁵ Tako čine na pr.: H. SCHLIER, *Epheser*, 257; J. GNILKA, *Epheser*, 281—282; F. HAUCK, *Katharizô*, ThW, III, 427—434; E. DINKLER, *Taufaussagen*, 106; G. DELLING, *Heilsbe*. 267.

⁹⁶ Usp. J. CAMBIER, *Mystère*, 75.

⁹⁷ Tako R. SCHNACKENBURG, *Heilsgeschehen*, 5; F. PRAT, *Théologie*, II, 307—308 bilj. 8.

⁹⁸ Tako L. VILLETTE, *Foi*, 46 bilj. 1; Jérusalem, 1548 bilj. b; H. SCHLIER, *Epheser*, 257; K. STAAB, *Gefangen*, 158; P. BRUNNER, *Kraft*, 33; F. AMIOT, *Enseignement*, 303; J. GNILKA, *Epheser*, 281—282; F. HAUCK, *Katharizô*, 429 bilj. 79; F. PRAT, *Théologie*, II, 307—308 bilj. 8; C. SPICQ, *Agape*, 288 bilj. 6; M. ZEEWICK, *Analysis*, 435; J. HUBY, *Épîtres*, 239; *Bibbia*, 2126; M. MEINERTZ, 84.

⁹⁹ Usp. *Oecuménique*, 57 bilj. c; G. KITTEL, *Wort*, ThW, IV, 117 bilj. 193.

¹⁰⁰ Usp. H. SCHLIER, *Epheser*, 257; C. W. BATTSCHE, *Taufe*, 97.

¹⁰¹ Usp. L. CERFAUX, *Le Christ dans la théologie de saint Paul (Lectio divina)*, 6), izd. 3, Paris = *Christ*, 267 bilj. 1.

¹⁰² Usp. W. BAUER, *Wörterbuch*, 1458; F. ZORELL, *Lexicon*, 1177; G. R. BEASLEY-MURRAY, *Baptism*, 204; R. SCHNACKENBURG, *Heilsgeschehen*, 5; E. BEST, *Body*, 175 bilj. 1; E. DINKLER, *Taufaussagen*, 106.

¹⁰³ Usp. A. OEPKE, *Apolouô*, ThW, IV, 306; Ch. MASSON, *Ephésiens*, 212 bilj. 4.